

CIMBÁL (1)

ZÁKLADNÍ PŘEHLED PEDAGOGICKÝCH TÉMAT

(materiál určený zejména začínajícím učitelům základních uměleckých škol)

Autorka: Růžena Děcká

Duben 2013

Při výuce hry na cimbál nejsou kladeny na žáka žádné **požadavky** na specifické fyziologické dispozice. Výuka by měla být podmíněna základním hudebním rozvojem dítěte, na který navazuje rozvoj dovednosti nástrojové hry. Její včasný začátek v předškolním věku /4let/ je možný, pokud je dítě vedeno k představě tónové kvality, která je cílem výuky. Tento způsob umožňuje dítěti flexibilní reakce na velké bohatství zvukových možností, které cimbál poskytuje a na které později navazují možnosti jeho uměleckého projevu. Návaznost způsobu hry na jasnou zvukovou představu nesmí být nahrazená pohybovou reakcí na zrakový vjem bez vazby na tónovou kvalitu. Růst zdravé tónové představy je podmíněn prací na kvalitním nástroji. Jestliže z počátku žák nástroj nemá, je třeba mu zprostředkovat možnost kontaktu s nástrojem ve škole častěji. Při domácí přípravě je třeba dbát na rozvoj rytmických a sluchových předpokladů prostřednictvím zpěvu, hry na tělo i pohybem, případně hrou na rytmické a melodické orffovské nástroje, rozvíjející smysl pro barvu tónu i úhozovou motoriku. Také výběr a obalení paliček je individuální záležitostí, vycházející z tělesných dispozic dítěte. Žák může zpočátku, podle věku, u nástroje sedět i stát. Je však třeba od začátku dbát na celkovou uvolněnost.

Velký význam sehrává **vliv prostředí**, v němž dítě vyrůstá (rodina, školka, škola), a také v jaké míře je zpěv a hudba součástí jeho každodenního života. Pozitivně ovlivňující je také podpora a sdílení jeho hudebních činností v rodině.

Je obtížné vybrat nejvhodnější školu pro určitého žáka. Většinou můžeme ze zahraničních materiálů vybrat pouze několik elementů, kterými můžeme obohatit **specifické postupy české cimbálové školy**.

Aktuálním moderním rysem výuky je získání základních dovedností hry na cimbál na říkadlech, písních a rozvíjení sluchové představivosti dětí. Různí žáci vyžadují různé postupy. Proto je nutné různé školy doplňovat a kombinovat. V současných zahraničních metodikách převažuje čtení od počátku v motivech v obou klíčích a v přehledném notovém textu. Skladby jsou podloženy textem souvisejícím s pocitem dítěte při tvoření tónu. Začátečníci hrají z počátku podle sluchu a s notovým zápisem se setkávají až po jejich zaznění. Je třeba, aby zrak ustoupil před sluchovou kontrolou a úhozová jistota se postupně zvyšovala při orientaci na nástroji. Práce se staršími žáky vyžaduje rozdílnou motivaci a odlišné hudební náměty, protože mají již jinak rozvinuté abstraktní hudební myšlení. Postup se neliší hlavními zásadami, ale obsah, rozsah a charakter musí respektovat věk. Učební látka by měla motivovat jejich zájem o studium. Hlavním prostředkem je soustavná improvizace a schopnost souhry s jinými nástroji. Je třeba teoretické i praktické zvládnutí harmonie

i využití žánrové pestrosti. Součástí školy by měl být teoretický výklad s testy ověřujícími jeho pochopení.

V elementárním stadiu by měla výuka žákům poskytnout spolehlivý základ, na jehož kvalitě závisí jeho další rozvoj. Kvalita vyučování začátečníků má zásadní význam pro výchovu všech jedinců - profesionálů i amatérů, kteří se stanou vzdělaným publikem. Současná pedagogika zdůrazňuje význam komplexního působení na rozvoj žákovy osobnosti. Utváření hodnotové orientace, prohlubování a kultivace emocionální složky i uměleckého vkusu nevede jen k podstatnému dosahu práce pedagoga, ale má příznivý dopad na kvalitu žákovy interpretace a na jeho přístup k práci. Základní cimbálová pedagogika by měla být hluboce promyšleným procesem, založeným na využívání nových vědeckých poznatků, které nám umožní správně chápat souvislosti sluchové a pohybové oblasti, zákonitosti vývoje psychiky žáků i funkci nervové soustavy. Jeden z základních problémů nástrojové výuky je udržet rovnováhu mezi technickou a hudební složkou výuky. Ta je podmíněna prioritou hudebního rozvoje dítěte, na který navazuje jeho rozvoj dovedností hry na nástroj. Základem je návaznost hry na jasnou zvukovou představu tónové kvality, která je jejím cílem. Rovnováha hudební a technické složky je jasně podmíněna výraznou prioritou hudebního vnímání, jeho spojováním s rozvíjením emocionálních a tělesných reakcí na hudbu, rytmické pulsace, reakcí na harmonické napětí. Porozumění hudbě dává dítěti impulzy ke komplexním projevům sounáležitosti celého těla při hře, součinnosti pohybů a dýchání, střídání uvolnění a napětí, chápání smyslů a průběhů hudebních frází a prožívání charakteru a obsahu skladby. Priorita techniky je nebezpečná, neboť je jen prostředkem. Cílem je hudba.

Rozvíjení hudebnosti v elementárním cimbálovém vyučování je prvořadým úkolem. Je jednou ze tří náplní počátečního studia výuky z metodického hlediska. Tyto tři oblasti jsou propojeny. Ke sluchovému cvičení přistupuje nástrojový prvek, pohybová a úhozová cvičení, vycházející ze sluchové představy a také notový zápis, vysvětlený ve spojitosti s předcházejícím pochopením jeho hudebního obsahu. Je nutné nejprve poznat na přípravných cvičeních. Ať jde o rytmus, intonaci, melodii, harmonii, formu atd. Nejdříve je třeba apelovat na sluchovou a emocionální percepci. Dítě potřebuje vše nové prožívat a pak poznávat. Při cvičeních hudebnosti žák nejprve získává dojmy a pocity, za pomoci učitele je rozlišuje, uvědomuje si v čem spočívají, a tím dochází k poznání jevů i jejich popisů. Na cestě k poznávání a interpretaci hudby vede dítě sluch.

Důležitou oblastí hudebnosti je **pěstování rytmického citění**. Metro-rytmické problémy jsou u většiny začátečníků dost výrazné. Jejich překonávání pomohou hlavně slovní texty. Pro metrům je užitečné

spojení s chůzí a různé obrazné představy. Počítání nastoupí až se ve vědomí ustálí metrické cítění. Při rozlišení těžkých a lehkých dob dbáme na to, aby byly v souladu s charakterem skladby. Těžké doby nemusí být vyznačeny jen dupnutím, ale také delším krokem, větším pohybem, zhoupanutím a tlesknutím s odrazem, jako při hře na činely.

Rozvoj metro-rytmického cítění je základem, na kterém stavíme celkovou žákovu hudebnost. Všechna cvičení probíráme s dětmi nejprve na rytmizovaných a zpívaných říkadlech a písních. A dále na malých dětských skladbičkách, které hraje žákům učitel. Zároveň s metrickým cítěním rozvíjíme činnostmi i rytmické cítění. Z počátku zasazujeme rytmus do hudební pulsace. Také později, kdy je rytmus prioritou se nesmí ztratit jeho vazba na metrům a pulzaci těžkých a lehkých dob.

Rozvoj dispozic pro práci s výškou tónu souvisí se všemi ostatními složkami hudebního tvoření. Žák vyhledává na nástroji z počátku jednoduché spoje melodizovaných říkadel podle sluchu. Nejprve žák rozeznává dva tóny stejné, stoupající a klesající. Zpívá melodie s výrazem odpovídajícím obsahu textu a hudby. Později žák hraje na několikátónových intonačních modelech, které transponuje do různých oktáv a sousedních tónin.

Neopomenutelnou úlohu má také **pěstování hudební paměti**. Nejsnáze si dítě zapamatuje to, co ho emocionálně zaujalo.

Od počátku obracíme pozornost dítěte na **zvukovou stránku** - znělost hry a pochopení závislosti kvality tónu na obsahu a charakteru hudby. Na počátku hry je také nutné spojit zvukovou představu s vyvoláním fyzického pocitu, který významným způsobem ovlivní tvoření tónů.

Obohacení tónů pedálem je možné od začátku výuky s přihlédnutím k fyziologickým aspektům. Je možná také **pedalizace** s učitelem, čímž získá žák představu vhodně obohaceného zvuku. Funkci pedálu tak žák objeví sám podle jeho působení na cimbálový tón.

Užitečná pro rozvoj hudebních a technických dovedností je **transpozice**, která probíhá na tonálním diatonickém základě. Tento způsob respektuje moderní pojetí rozvoje hudebnosti a navazuje na učivo přípravného studia. Zvuková fantazie je rozvíjena především častým poslechem hudby. Během výuky ji podporujeme ve všech činnostech. **Improvizace** je těsně spjatá při výuce se vším, čemu se žák učí, i s rozvojem cimbálové techniky. Posiluje smysl pro rozlišení dur a moll i cítění základních harmonických funkcí. K rozdělení na fráze má velký význam logické členění textů, které je základem pro **vnímání hudební formy**.

Z důvodu absence českých metodických materiálů je třeba využívat metodiky jiných nástrojů - klavírní, houslové, dechových nástrojů atd.

Doporučené **školy hry na cimbál**: Vojtěch Brada Škola hry na cimbál, František Repa Škola hry na cimbále a dále maďarské školy: Tariani Toth Ida Maďarská škola I. a II. díl a Allaga Geza Škola.

Je třeba dále dbát na využití transkripcí skladeb různých stylových období a dále věnovat pozornost také originálních skladbách napsaných pro cimbál z období romantismu a skladbám českých autorů 20. století (Vojtěch Brada, Albert Pěk, Jarmila Mazourová, Jaromír Dadák).

Doporučuje se **další vzdělávání** v rámci kurzu akreditovaným MŠMT, pořádaným OS cimbalistů ČR nebo lze využít kurzy i jiných nástrojových oborů. K motivaci žáka mohou posloužit i soutěže ZUŠ, pořádané každé tři roky nebo interpretační soutěž v rámci mezinárodního festivalu cimbálu ve Valašském Meziříčí. Dále je třeba možná konfrontace s dalšími pedagogy a pořádání vlastních koncertů a přehlídek. Vedeme také žáky k schopnosti samostatnému získávání informací prostřednictvím serveru s hudebním zaměřením.

K orientaci v mezinárodním prostředí lze použít **web** Světové asociace cimbálu a je to www.cimbalom.org nebo www.cimbalfest.eu.